

PRÁVNÍ JEDNÁNÍ A JEHO INTERPRETACE

Tento sylabus slouží jako vzdělávací materiál pro potřeby předmětu MP410Zk Občanské právo III a MP311Z Občanské právo II. Výčet informací v tomto sylabu není vyčerpávající. Pro závěrečné a postupové zkoušky v kontextu uvedených předmětů může být proto samotný sylabus nedostačující.

1 Pojem právního jednání

Právní skutečnost v právu představuje okolnost, se kterou zákon spojuje vznik, změnu, popř. zánik subjektivního práva nebo subjektivní povinnosti. Právní skutečností může být výjimečně zákon sám, může jí být soudní rozhodnutí. Nejčastějším způsobem vzniku však bude v soukromém právu právní jednání. Právní jednání (*negotium*) je subjektivní občanskoprávní skutečnost, kterou dochází ke vzniku (změně nebo zániku) subjektivních práv a subjektivních povinností jednajících. Subjektivní občanskoprávní skutečností je proto, že právní jednání je vždy kryté vůlí jednajícího, je projevem jeho vůle. Naproti tomu objektivní občanskoprávní skutečnosti kryté vůlí jednajícího (subjektu práva) nejsou (např. narození člověka jako právní událost), a proto pro nastoupení právních následků (vzniku, změny, zániku subjektivního práva nebo subjektivní povinnosti) není projev vůle kohokoli vyžadován.

Právní úprava právního jednání je obsažena v ustanoveních §§ 545–599 OZ a platí pro celé právo soukromé jako *lex generalis*. Znamená to, že jiná právní úprava (např. zákoníku práce, zákona o obchodních korporacích) vychází z právní úpravy právního jednání obsažené v občanském zákoníku a použije se tehdy, pokud zvláštní zákon (*lex specialis derogat legi generali*) nestanoví pravidlo speciální. Speciální pravidla lze nalézt v řadě právních předpisů (srov. např. 18 a násl. zákoníku práce, § 6, § 45, § 48 atd. zákona o obchodních korporacích, § 231 a násl., resp. § 235 a násl. insolvenčního zákona apod.).

Právní jednání je institutem (souborem právních norem), jímž je realizován princip autonomie vůle. Ten je základním vůdčím principem platným pro celé soukromé právo a v občanském zákoníku je výslovně vyjádřen v § 3 odst. 1 OZ, podle něhož „*soukromé právo chrání svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí*“. Projevem tohoto principu je rovněž jeho část, tj. smluvní svoboda, která představuje oprávnění stran určit 1) osobu smluvního partnera, 2) formu právního jednání, 3) jeho obsah, 4) časový rozměr závazku.

Právní jednání je subjektivní občanskoprávní skutečností spočívající v projevu vůle **jednoho** jednajícího (jednostranné právní jednání), resp. **dvou** a **více jednajících** (dvou, resp. vícestranné právní jednání). Subjektivní občanskoprávní skutečností je rovněž **protiprávní jednání**, jelikož je typicky krytá vůlí jednajícího. Tím, že jde o protiprávní jednání, jde o právní skutečnost právem reprobovanou, tj. právem nedovolenou, s níž jsou spojeny určité negativní právní následky.

Př. Dlužník a věřitel se v kupní smlouvě dohodli, že kupující uhradí kupní cenu na bankovní účet prodávajícího ke dni 2. 3. 2020. Dnem uhrazení kupní ceny se rozumí den jejího připsání na bankovní účet prodávajícího. Dlužník splnil řádně a včas. Splnění dluhu dlužníkem (kupujícím) je právním jednáním. Vzhledem k tomu, že je to skutečnost, k níž byl podle smluvního ujednání povinen a současně tak i učinil, jde o právní jednání, jež je právem aprobované – dovolené, ba přímo i chtěné.

Př. Dlužník a věřitel se v kupní smlouvě dohodli, že kupující uhradí kupní cenu na bankovní účet prodávajícího ke dni 2. 3. 2020. Dnem uhrazení kupní ceny se rozumí den jejího připsání na bankovní účet prodávajícího. Dlužník dluh nesplnil. Jedná se o protiprávní jednání a tedy

i právem reprobovanou občanskoprávní skutečnost, která má za následek vznik sekundární povinnosti (náhrada škody porušením obligace - § 2913 OZ, přechod nebezpečí škody na věci - § 1974 OZ, následky prodlení - § 1969 OZ, § 1970 OZ).

Stávající občanský zákoník opustil pojem právního úkonu jako reliktu totalitního práva, který byl do vnitrostátní právní úpravy (OZ 1964) zaveden v roce 1950 tzv. středním občanským zákoníkem (zákonem č. 141/1950 Sb.). Podle důvodové zprávy k OZ¹ „*pojetí právního úkonu vedlo nejednou ke scholastickým závěrům, a také důvod k hledání pojmu kompromisního zároveň pro češtinu i slovenštinu odpadl.*“ Občanský zákoník se tedy navrátil „*k tradičnímu českému právníckému pojmosloví a v rámci toho také k pojmu „právní jednání“.* Obnovený výraz také lépe vyhovuje po jazykové stránce (srov. „*právně jedná*“ a *proti tomu „činí právní úkon*“).

Stávající právní úprava neaspíruje na to, definovat právní jednání, a proto jeho definice v jeho textu obsažena není. To je přístup věcně odlišný od dřívějšího pojetí právního úkonu, který byl definován v § 34 OZ 1964². Stávající právní úprava v OZ toliko vymezuje právní následky spojené s (existentním a platným) právním jednáním. Pouze existující a platné právní jednání může vyvolávat účinky s ním spojené. Těmito účinky (resp. následky) jsou ty, které v něm jsou výslovně vyjádřeny, jakož i ty právní následky, které plynou ze zákona, dobrých mravů, ze zvyklostí a ze zavedené praxe stran. Právní následky, které plynou ze zákona, jsou vždy ty, které stanoví kogentní právní normy (tj. ty, které jednající za žádných okolností nemohou vyloučit), jakož i těch dispozitivních právních norem (tj. těch, od nichž se účastníci právního vztahu mohou odchýlit), které jednající v obsahu právního jednání (čili v rámci svých ujednaných práv a povinností) nevyloučily.

*Př. Smluvní strany mezi sebou sjednaly smlouvu o zápůjčce, aniž by strany (zapůjčitel a vydlužitel) sjednaly dobu splatnosti zápůjčky. Obsah právního jednání se bude řídit jednak tím, co si ve smlouvě o zápůjčce smluvní strany výslovně ujednaly, jednak – právě proto, že smlouva toto pravidlo (informaci) neobsahuje – se bude řídit dispozitivním zákonným pravidlem. Podle § 2393 odst. 1 OZ je proto splatnost zápůjčky vázána na výpověď smlouvy o zápůjčce. Není-li stranami ohledně výpovědní doby stanoveno něco jiného, činí výpovědní doba šest týdnů. Jde o právní následek spojený s právním jednáním, který **vyplývá ze zákona**; pokud by si strany splatnost zápůjčky výslovně upravily, zákonné pravidlo by se nepoužilo a uplatnilo by se to, co stran této otázky strany ujednaly – tj. to, co je **v právním jednání výslovně vyjádřeno**.*

*Př. Podnikající osobě A je pravidelně přepravcem poskytovaná dodávka zboží za účelem montáže osobou B. Smluvní strany si ohledně doby plnění nikdy nic neujednaly a již po několik dochází k pravidelné vykládce zboží mezi jednou až druhou hodinou ráno. Přestože z ustanovení § 602 OZ plyne, že má-li se právo nebo povinnost splnit v určitý den, vyžaduje se, aby se tak stalo v obvyklou denní dobu, toto pravidlo se neuplatní, pokud je mezi stranami zavedené praxe do té míry, že je přístup jimi oběma akceptovatelný a standardně přijímaný. Půjde proto o právní následek, který **plyne ze zavedené praxe stran**.*

Př. Dodavatel stavebního materiálu A plnil příjemci na základě ústně uzavřené kupní smlouvy a vystavené faktury. Smluvní strany si ohledně času plnění neujednaly ničeho. V takovém

¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb.

² Podle něhož byl „*[p]rávní úkon je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.*“

případě by se mohlo jednak použít pravidlo § 1963 odst. 1 OZ³, jednak pravidlo **plynoucí z obchodní zvyklosti**, jež zakládá splatnost faktury v době 3 týdnů.⁴

2 Existence, platnost a účinnost právního jednání

K tomu, aby určitý projev vůle mohl být považován za právní jednání ve smyslu občanského zákoníku, je nezbytné, aby mělo **určité náležitosti**, které jej odlišují od jiných projevů učiněných ve vnějším světě. Byť tyto projevy ve vnějším světě mohou být taktéž projevem vůle, pokud nesplňují pojmové znaky právního jednání, o právní jednání se vůbec nejedná. V takových případech se proto hovoří o projevech (aktech) majících povahu faktického jednání. Nejde však o právní jednání ve smyslu občanského zákoníku. Z toho důvodu nelze s tímto projevem spojovat v normativním světě žádný právní následek. Může však vyvolávat následky mimoprávní (faktické – morální, etické, ekonomické, estetické atd.).

Předpoklady, které jsou vyžadovány proto, aby bylo možné hovořit o existenci právního jednání, jsou jeho **pojmovými znaky**. Ty nám odlišují projevy ve vnějším světě (**faktické následky**) od světa normativního (**právní následky**). Pokud jsou pojmové znaky právního jednání splněny, právní jednání existuje (není faktickým projevem ve vnějším světě). Lhostejno, zda půjde o právní jednání platné či nikoli, jsou-li naplněny pojmové znaky právního jednání, odděluje to projev vůle ve vnějším světě s faktickými následky, od těch projevů vůle, jež jsou posuzovány z pohledu práva.

Př. Kupující uhradil kupní cenu přesto, že kupní smlouva byla absolutně neplatná (§ 588 OZ). Přesto, že je absolutně neplatná (a tedy nevyvolává právní následky od samého počátku), vzniká na straně prodávajícího bezdůvodného obohacení (tj. právní následek), jež ho zavazuje k vydání. Bylo totiž plněno bez právního důvodu.

Pokud jsou splněny pojmové znaky právního jednání, jde o právní jednání **existující**. Aby však bylo platné, vyžaduje se dále, aby bylo **perfektní**, tj. aby byly splněny určité předpoklady, které z právního jednání činí právní jednání platné. Zda půjde o neplatnost relativní nebo půjde o neplatnost absolutní, je třeba následně rozhodnout podle příslušných pravidel občanského zákoníku, které jsou zařazeny systematicky především v ustanoveních § 580 OZ, § 586 OZ a § 588 OZ. Jsou-li naplněny jak pojmové znaky právního jednání, tak i předpoklady jeho perfekce, hovoříme o **platném právním jednání**.

Platné právní jednání však samo o sobě **právní následky nemusí vyvolávat**. Aby právní jednání právní následky, které jednající zamýšlel (resp. zamýšleli) – tj. ty, které stanoví § 545 OZ, vyvolávalo, je nezbytné, aby vedle pojmových znaků a náležitostí právního jednání (Perfekce), bylo právní jednání **účinné**. Účinnost právního jednání, pokud tuto vlastnost podle vůle auctorů nemá již v okamžiku perfekce (např. podpisem smlouvy), lze vázat na *accidentalía negotii*, jímž se rozumí podmínka, doložení času nebo modus.

³ Viz § 1963 odst. 1 OZ, podle něhož „[j]e-li obsahem vzájemného závazku podnikatelů povinnost dodat zboží nebo službu za úplaty, je cena splatná, aniž je zapotřebí výzvy k placení, do třiceti dnů ode dne, kdy byla dlužníku doručena faktura nebo jiná výzva podobné povahy, anebo ode dne obdržení zboží nebo služby, podle toho, který z těchto dnů nastal později. Bylo-li však ujednáno převzetí zboží nebo služby, popřípadě ověření, zda bylo řádně splněno, je cena splatná do třiceti dnů ode dne převzetí, popřípadě ověření. To platí i pro závazek podnikatele a veřejnoprávní korporace, popřípadě právnické osoby touto korporací založené, i když nejsou podnikateli.“

⁴ Obchodní zvyklost však sama o sobě nemůže být v rozporu se zákonem – viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2011, sp. zn. 32 Cdo 4932/2009.

3 Pojmové znaky právního jednání

Pojmovými znaky právního jednání jsou ty, které musí být splněny proto, aby bylo možné vůbec hovořit o právním jednání. Nejsou-li dány pojmové znaky právního jednání, vůbec nejde o právní jednání (§ 554 OZ), nepřihlíží se k němu. Předpoklady pro vznik právního jednání je 1) **existence (danost) vůle**, 2) **vážně projevená vůle**, 3) **zaměření projevu vůle na vyvolání právních následků** a 4) **aprobace** tohoto projevu vůle právním řádem.

3.1 Danost vůle

Aby vůbec bylo možné uvažovat o nějakých právních následcích, je nezbytné, aby auctor (jednající) měl vůli právně jednat. Daností vůle se rozumí vůle jednajícího. Tím, že jde o vůli jednajícího, hovoříme o tzv. **vnitřní vůli**. Ta může být v podstatě jakákoli. Vůle koupit si jízdenku do vlaku, vůle koupit si vstupenku do bazénu, vůle darovat někomu nemovitost atd. Tato vnitřní vůle by se měla shodovat s tou, která byla projevena ve vztahu k okolí. Jelikož vnitřní vůle byla projevena ve vztahu k okolnímu světu, hovoříme o tzv. **vnější vůli**. Obě vůle by měla být zásadně ve vzájemné shodě. Není-li tzv. vnitřní vůle jednajícího shodná s tím, co projevil, hovoříme o tzv. **neshodě mezi (vnitřní) vůlí a jejím projevem** (vnější vůle).

Př. Kamil si sepsal nákupní seznam, na němž stojí, že si chce koupit 15 rohlíků, 1 borůvkovou marmeládu, 2 paštiky a 10 vajec. Všechno kromě borůvkové marmelády již vložil do nákupního košíku. Tu v obchodě nemůže najít. Na jeho dotaz mu prodavačka sděluje, že je vyprodaná. Do košíku vloží meruňkovou a po zaplacení kupní ceny nabývá vlastnické právo k věcem (§ 2160 odst. 2 OZ). Po koupi se nemůže dovolávat neplatnosti nebo neexistence právního jednání s poukazem na to, že jeho vnitřní vůle (koupit si borůvkovou marmeládu) byla odlišná od té, než kterou projevil. Kupní smlouva byla uzavřena a bude v plném rozsahu vyvolávat právní následky (a contr. § 552 OZ).

Pokud chybí vůle jednajícího, žádné právní následky nemohou nastat a nepůjde o právní jednání. Do této kategorie však nespádají případy, kdy vůle objektivně existuje, tato je však v důsledku určitého nátlaku (hrozby fyzického nebo psychického násilí) deformována. Pokud není dána vůle, jde o zdánlivé právní jednání (§ 551 OZ); je-li však vůle právně relevantním způsobem deformována, půjde o právní jednání, byť právní jednání neplatné (§ 587 OZ).⁵ V těchto případech se proto uplatní stará římskoprávní zásada *etsi coactus, tamen voluit* (přestože donucen, přeci jen chtěl). Lze totiž dospět k závěru, že auctor jednal vlivem hrozby tělesného nebo duševního násilí, vůli právně jednat však měl. Tato vůle však byla ovlivněna, a proto mu zákon umožňuje dovolat se neplatnosti právního jednání.

⁵ Aby byla zcela vyloučena vůle jednajícího, je nezbytné, aby vůle donucovaného nahradila vůli jednajícího (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2004, sp. zn. 33 Odo 17/2002, podle něhož „[p]ožadavek svobodně učiněného právního úkonu vylučuje platnost úkonu učiněného jednak pod tlakem násilí a jednak pod tlakem bezprávné výhrůžky. Násilí (tzv. fyzické donucení, *vis absoluta*) spočívá v takovém fyzickém nátlaku na jednajícího, a tím tedy i v nátlaku na jeho vůli, který vylučuje, aby se jeho vůle jakkoli uplatnila, a jímž se místo jeho vůle prosazuje vůle donucujícího. Násilí musí mít takovou povahu a intenzitu, aby uplatnění vůle donucovaného bylo zcela vyloučeno a aby jeho vůle byla nahrazena vůlí donucujícího. Násilí musí být protiprávné a mezi ním a učiněným projevem musí být příčinná souvislost, tj. učiněný projev musí být výsledkem násilí. Bezprávná výhrůžka (tzv. psychické donucení, *vis compulsiva*) je bezprávné působení na vůli člověka, které v něm vzbuzuje důvodný strach z újmy, jíž se hrozí tak, že se jeho vůle, projevená v právním úkonu, utváří pod vlivem tohoto strachu. Bezprávnost výhrůžky spočívá v tom, že se jí vynucuje něco, co takto nesmí být vynucováno; může spočívat v tom, že je vyhrožováno něčím, co hrozící vůbec není oprávněn provést, popř. něčím, co je sice oprávněn provést, ale čím není oprávněn hrozit za tím účelem, aby pohnul jiného k určitému právnímu úkonu. Hrozí-li někdo tím, co je oprávněn provést a čím je oprávněn hrozit, nejde o bezprávnou výhrůžku, ale o oprávněný nátlak. Mezi hrozbou a učiněným projevem musí být příčinná souvislost; to znamená, že z hrozby musí pramenit strach, který má přímý vliv na utváření projevené vůle. Výhrůžka musí tedy být takové povahy, že v druhém důvodný strach vzbuzuje.“

3.1.1. Vnitřní a vnější vůle a jejich vzájemný vztah

Pokud jde o existenci (danost) vůle, je nezbytné, aby vůle jednatelova objektivně existovala. Není-li vůle, není ani právní jednání. To platí pro tzv. vnitřní vůli, tedy vnitřní psychický stav jednatelova. Jedině auctor sám ví, zda chce nebo nechce právně jednat a s jakým obsahem. Naproti tomu vnější vůle představuje již to, co bylo projevováno ve vztahu k okolí, přičemž toto okolí tento projev jeho vůle vnímá určitým způsobem. To, zda projev jednatelova (tzv. vnější vůle) odpovídá tomu, co chtěl skutečně jednatel projevovat (tzv. vnitřní vůle) se řeší vzájemným poměrem mezi vůlí a jejím projevem.

Vzájemný vztah mezi tzv. vnitřní a tzv. vnější vůlí je řešen třemi základními teoriemi, jimiž je **teorie vůle**, **teorie projevu vůle** a **teorie důvěry**.

Pro **teorii vůle** má konstitutivní význam pouze vůle jednatelova. Teorie vůle je založena na právní relevanci vnitřní vůle jednatelova. Rozhodující tedy je, co auctor skutečně zamýšlel, co odpovídalo jeho vůli. Teorie vůle je založena na předpokladu, že právní jednání je nástrojem realizace autonomie vůle, a proto by měla být chráněna možnost skutečného prosazení toho, co jednatel chce. Odůvodnění právní existence (a od ní se odvíjející právní následky) právního jednání leží v důrazu na skutečnou vůli jednatelova. Zda je tato vůle kryta odpovídajícím projevem či nikoli, není právně významné.

Teorie projevu vůle je založena na odlišném předpokladu. Právním důvodem existence právního jednání není tzv. vnitřní vůle auctora, nýbrž projev jeho vůle – projev učiněný vůči vnějšímu světu. Jen projev ve vnějším světě může vyvolat jeho účinky. Uplatnění tzv. vnitřní vůle je zde v zásadě nepodstatné, jelikož projev již založil dobrou víru adresáta.⁶ Důraz je kladen na ochranu důvěry příjemce.⁷ Je-li projevována vůle a na tomto projevu může adresát legitimně usuzovat na určité právní jednání, pak toto platí, bez ohledu na to, jestli je podloženo skutečnou vůlí jednatelova či nikoli. Teorie vůle jako základní princip akcentuje ochranu právní jistoty adresáta právně relevantního projevu vůle.⁸

Teorie důvěry je vyústěním dlouhodobého střetu mezi zastánci teorie vůle a teorie projevu vůle.⁹ Tato teorie se pokouší překonat jejich vzájemný rozpor. Lze ji proto rozumět jako výsledek poměrování jednotlivých právních principů, a to respektu k autonomii vůle a ochraně právní jistoty. Vždy je třeba řešit otázku, zda projev vůle vyvolal legitimní očekávání na straně adresáta právně relevantního jednání na straně jedné a principu autonomie vůle auctora. Na základě jejich vzájemného poměrování lze teprve dospět k adekvátnímu závěru, který princip v posuzované věci převáží.¹⁰

3.2 Projev vůle

Projev vůle je druhým pojmovým znakem právního jednání. Spočívá v tom, že je navenek (ve vztahu k okolí) vůle auctora projevována a tento projev vůle je vnímán jako zjevně vážný. Není-li projev vůle zjevně (tj. pro okolí) vážný, nejde o právní jednání (§ 552 OZ). „*Zjevně projevována vážná vůle*“ znamená, že zákon slovem vyžaduje, aby ostatní osoby (tj. vůči nimž auctor právně jedná) rozpoznaly, že projevuje skutečnou vůli. Je-li těmto osobám zjevné, resp. jim muselo být zjevné, že jednatel (u adresovaných právních jednání) ve vztahu k nim vůli zjevně vážným způsobem neprojevil, o právní jednání vůbec nepůjde (§ 554 OZ).

⁶ Presentace z přednášky doc. Kotáska.

⁷ TICHÝ, 2014, op. cit., s. 142.

⁸ MELZER. In: MELZER, 2014, op. cit., s. 474.

⁹ K nedostatečnosti klasických teorií viz MELZER. In: MELZER, 2014, op. cit., s. 473–474.

¹⁰ Presentace z přednášky doc. Kotáska.

Naopak přitom platí, že pokud auctor vnitřně (subjektivně) jedná s nevážnou vůlí a pro jeho okolí, vůči němuž tuto nevážnou vůli projevuje (např. v žertu), není tato skutečnost rozpoznatelná, půjde o právní jednání. Adresát tohoto projevu vůle, jenž nerozpoznal nevážnost vnitřní vůle (to, že jednající vůli projevil v žertu), požívá právní ochrany v souladu s teorií důvěry a zákon v takovém případě chrání jeho dobrou víru.

Př. V divadelním představení se jeden z herců zaváže ke splnění dluhu za Karla IV. Bez ohledu na to, že jeho případný dluh byl již promlčen, je pro okolí zjevné (pro diváky, kteří představení navštívili), že vůle jednajícího není vážná.

Př. Robert jde do autobazaru s tím, že si z legrace koupí ojetý osobní automobil. Prodejce však tento jeho žert nerozpozná, a proto právní jednání (případná uzavřená kupní smlouva) bude v plném rozsahu vyvolávat právní následky.

Z hlediska kvality projevu vůle není podstatné, zda si jednající uvědomuje, zda právně jedná či nikoli, podstatné je, zda s takovým projevem vůle zákon právní následky objektivně spojuje.

Př. Kamila nastupuje do tramvaje – projevuje vůli se svézt, neví však, že nastoupením do dopravního prostředku uzavírá přepravní smlouvu. Bez ohledu na to, jestli si následně lístek označila či nikoli, přepravní smlouva byla uzavřena a z této smlouvy pro ni vznikají práva a povinnosti (právní následky).

3.2.1. Neshoda mezi vůlí a jejím projevem

Mohou nastat případy, kdy tzv. vnitřní vůle a tzv. vnější vůle si vzájemně nekorespondují. Může jít jednak o tzv. **simulaci**, jednak o tzv. **vnitřní výhradu** (mentální rezervaci).

V případě **simulace** jde o případ, kdy jednající neprojevuje vážnou vůli, protože vůči svému okolí chce vyvolat dojem, že měl objektivně takovou vůli, kterou projevil. V případě simulace jde jen o jednání tzv. na oko, takže jeho smyslem je předstírat skutečnou vůli. Vnitřní vůle je však jiná. Smyslem simulace je tedy jen vyvolání dojmu, že určité právní jednání existuje. Simulace může mít dvě podoby, a to jednak **absolutní simulaci**, jednak **relativní simulaci** (neboli tzv. dissimulaci).

Absolutní simulace představuje situaci, kdy jednající vůbec právně jednat nechtěl, a tedy projevil vůli, aniž by vůbec tzv. vnitřní vůli právně jednat měl.

O **relativní simulaci** jde tehdy, pokud auctor právně jedná (projevuje vůli) s tím, aby zakryl skutečnou povahu právního jednání. Velmi často bude relativní simulace sledovat obcházení zákonného pravidla. Jednající se tedy bude (častěji však budou) chtít vyhnout určitému (a pro ně nepříznivému) právnímu následku, který by se s jejich právním jednáním, pokud by bylo posouzeno podle jeho skutečné povahy, pojil.

Př. Petr Kalický a Marta Kalická jako rodiče uzavřou darovací smlouvu na byt, který mají v SJM, a to se svým synem Markem Kalickým. Úmyslem jednajících však není darování, jelikož rodiče potřebují peníze na stáří, a proto za tento „dar“ má Marek Kalický zaplatit obvyklou cenu. Jediným smyslem, proč smluvní strany uzavřely darovací smlouvu, bylo, aby obcházely zákonná pravidla o dani z nabytí nemovitosti. Takové právní jednání se posoudí podle jeho skutečné povahy, tj. podle toho, co strany skutečně zamýšlely (§ 555 odst. 2 OZ). Právní jednání se tedy posoudí jako kupní smlouva.

Oproti simulovanému právnímu jednání je právní jednání činěné s vnitřní výhradou postiženo jinou vadou. U mentální rezervace jde o pravou neshodu mezi tzv. vnitřní vůlí, tedy tou, jakou actor objektivně má a tou, kterou projevil, tedy tzv. vnější vůlí. Vzhledem k uplatňování teorie důvěry má vnitřní výhrada velmi často povahu pohnutky při právním jednání, která je zásadně právně irelevantní.

Př. Kamil Hladký jde do kina v domnění, že se dostane na nový film, který je zrovna promítán. Když si jde zakoupit vstupenku, neví o tom, že je film beznadějně vyprodaný. Prodávající mu nabídne alternativní možnost, a to, že může navštívit film jiný, na který jsou ještě volné vstupenky. Kamil Hladký tuto nabídku akceptuje a jde na film jiný, přestože chtěl navštívit ten první. Právní jednání bude v plném rozsahu vyvolávat právní následky.

3.2.2. Způsoby projevu vůle

Způsoby projevu vůle jsou upraveny v § 546 OZ. Jednající nemusí jednat výslovně, může jednat i opomenutím nebo i jiným způsobem, který nevzbuzuje pochybnost o tom, co chtěl jednající projevit. Nejčastějším způsobem projevu vůle je **konání** (komisivní jednání). Právně lze konat rovněž **opomenutím**, tedy negativním způsobem (omisivní jednání).

Př. Dominik se zavázal ke dni 1. 5. 2020 uhradit kupní cenu. Ještě před dobou splatnosti peníze zašle prodávajícímu, tedy splní dluh. Jedná se o případ komisivního (aktivního) právního jednání.

Oproti aktivnímu jednání (konání) spočívá omisivní jednání v nečinnosti jednajícího. Opomenutím však není kterákoli nečinnost, nýbrž jen ta, z níž vyplývá určitá vůle jednajícího. Proto o omisivní jednání ve smyslu § 546 OZ nepůjde tehdy, pokud zákon spojuje právní následky již se samotnou nečinností právního subjektu (např. neuplatnění námitky promlčení). Je tomu tak proto, že v tomto případě není právní následek spojen s projevem vůle nekonat, nýbrž se samotnou nečinností.¹¹

Ať již jde o aktivní právní jednání (komisivní jednání) nebo pasivní jednání (omisivní jednání), v obou případech lze takto jednat **výslovně** nebo **jiným způsobem** nevzbuzujícím pochybnost o tom, co chtěl jednající projevit. Výslovným jednáním je jakékoli jednání vyjádřené slovy, ať již jde o vyjádření v jakékoli formě. Může jít proto o vyjádření ústní, písemné, elektronické, nebo i učiněné za pomoci uznávaných znaků, které k vyjádření určité vůle slouží (např. pokývnutí hlavou). Právně lze jednat rovněž způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti o tom, co chtěl jednající projevit. V tomto ohledu jde proto o jednání konkludentní.

Př. Pavel po nákupu v samoobsluze vyložil na pokladni pás zboží, které má v úmyslu zakoupit. Aniž by cokoli vyslovil, nikdo nepochybuje o tom, že si zboží chce zakoupit.

Od výslovného a konkludentního projevu vůle je třeba odlišit **mlčení**, které je zvláštním druhem nekonání. Na rozdíl od konkludentního projevu vůle mlčící osoba nekoná. Neplatí zásada, že kdo mlčí, souhlasí. Mlčení může být považováno za projev vůle pouze, pokud z něj lze vyvodit, že se skutečně jedná o projev vůle (určitého obsahu).¹²

3.3 Zaměření na vyvolání právních následků

Pokud jsou splněny předcházející dva pojmové znaky právního jednání, o právní jednání nepůjde ani tehdy, pokud projev vůle nebude **zaměřen na vyvolání právních následků**. Pokud osoba právně jedná jen za účelem vyvolání faktických následků, nepůjde o právní jednání. Projev vůle jednajícího proto musí být zaměřen na vyvolání právních následků. V opačném případě sice mohla být projevována vůle, tato vůle je pro okolí seznatelná a posouzená jako vážná, přesto auctor neměl vůli se právně vázat (nebyla zaměřena na vyvolání právního následku podle § 545 OZ). Může jít v takovém případě např. o společenskou úsluhu (§ 2055 odst. 2 OZ).

Př. Soused Karel rozmlouvá se sousedem Jiřím, který se mu svěřuje s tím, že letos se mu urodilo hodně švestek. Švestkových koláčů již bylo dost, tak sousedovi Karlovi říká, že švestky naloží. Karlovi však švestka na jaře přimrzla, a proto se mu neurodila ani jedna. Jiří bez otálení

¹¹ § 546.

¹² DVOŘÁK, 2016, op. cit., s. 157.

nabídne a následně předá Karlovi košík švestek. Jde sice o projev vůle (nabídka švestek), tato vůle byla zjevně vážně projevena (Jiří předává Karlovi košík švestek), z jednání stran je však zřejmé, že chybí animus contrahendi (úmysl se právně vázat). Právní následky (např. práva z vadného plnění, možnost odvolání daru apod.) z takového faktického jednání sousedů proto nevznikají.

Přitom je lhostejné, zda jednající si uvědomuje to, že jeho projev vůle je zaměřen na vyvolání právních následků. Jinými slovy není rozhodné, zda si jednající uvědomuje či nikoli, že jeho jednání směřuje (je zaměřeno) na vyvolání právních následků. Podstatné je, že tomu tak skutečně je.

Př. Janek čeká na seminární výuku z občanského práva hmotného, dostane chuť na kapučíno. Vhodí minci, zmáčkne „kapučíno“ a z automatu mu vyteče horká voda „bez náplně“. Vzhledem k tomu, že uzavřel kupní smlouvu, náleží mu práva z vadného plnění a může požadovat plnění věci bez vady, tedy úplné „kapučíno“.

3.4 Uznání (aprobace) právním řádem

Poslední požadavkem, resp. podmínkou pro to, aby právní jednání existovalo, je, aby s projevem vůle, jenž je zaměřen na vyvolání právních následků zákon určitý právní následek spojoval. Tedy aby zde existovala určitá právní norma, která ve své hypotéze s tímto projevem vůle určité právní následky spojuje.

Př. Petr vůči Simoně prohlásil, že splní dluh za svého syna, pokud ten svůj dluh nesplní. Projevil-li Petr vůči Simoně tuto vůli, stává se podle § 2018 odst. 1 OZ ručitelem za dluh svého syna, jelikož s tímto prohlášením zákon právní následky spojuje. Půjde o právní jednání.

Př. Milan projevil vůli vůči svému sousedovi Janovi, že nabývá jeho pozemek, jenž se stává jeho výlučným vlastnictvím. Nepochybně jde o projev vůle zaměřený na vyvolání právních následků. Právní řád však s podobným jednostranným právním jednáním nespojuje přechod ani převod vlastnického práva, i kdyby to odpovídalo Milanově vůli. Nepůjde o právní jednání.

Uznání projevu vůle právním řádem **nelze zaměňovat s platností a účinností** právního jednání. Aprobace právním řádem nutně neznamená nastoupení právních následků (smlouva může být neplatná pro naplnění znaků lichevní smlouvy podle § 1796 OZ).¹³

4 Platnost právního jednání

Pokud jsou splněny všechny pojmové znaky právního jednání, hovoříme o **existentním právním jednání**. Nejsou-li tyto znaky naplněny, o právní jednání nejde, jde o zdánlivé právní jednání (§ 554 OZ), k němuž se nepřihlíží. Pokud jsou dány pojmové znaky, jde o právní jednání ve smyslu práva. To však samo o sobě neznamená, že bude vyvolávat právní následky bez dalšího. I ty projevy vůle, jež splňují pojmové znaky vyžadované zákonem, mohou být zatíženy vadou, jež je činí z určitého důvodu neplatnými. Jinými slovy vyjádřeno, pojmové znaky právního jednání nám oddělují svět normativní a svět faktický. Neznamená to, že naplnění pojmových znaků právního jednání postačí pro to, aby právní jednání zamýšlené právní následky vyvolávalo.

Aby tomu tak bylo, je nezbytné, aby byly naplněny určité **náležitosti právního jednání**. Těmi jsou náležitosti **1) subjektu, 2) vůle, 3) projevu vůle, 4) předmětu, 5) formy**.

¹³ Prezentace z přednášky doc. Kotáska. Srov. též MELZER. In: MELZER, 2014, op. cit., s. 465.

Pokud jde o **náležitosti subjektu**, vyžaduje se, aby jednající měl právní osobnost (§ 15 odst. 1 OZ¹⁴) a svéprávnost (§ 15 odst. 2 OZ¹⁵). Absence kterékoli z těchto podmínek má za následek, že právní jednání bude trpět vadou zakládající důvod jeho neplatnosti. Při nedostatku právní osobnosti nebo svéprávnosti půjde o absolutní neplatnost (viz výslovné pravidlo § 581 OZ).

Náležitostmi vůle jsou její **svoboda** a **prostost omylu**. Vůle je **svobodná** tehdy, pokud je projevena bez vlivu a působení třetí osoby. Jinými slovy jednající chce právně jednat proto, že je to v souladu s jeho vůlí a k tomuto jednání není žádným způsobem přinucen. Tento požadavek není spojen s existencí vůle, nýbrž s její svobodou. V případě, že vůle není svobodná, může se z hlediska právních následků jednat o bezprávnou výhrůžku (§ 587 OZ), lichvu (§ 1796 OZ) nebo neúměrné zkrácení (§ 1793 a násl. OZ). Vzhledem k tomu, že svoboda vůle se vztahuje k náležitosti, jež spadá do sféry jednajícího, ponechává zákonodárce na samotném jednajícím, zda ponechá právní jednání v platnosti, či se neplatnosti tohoto právního jednání dovolá (právní následky podle § 587 OZ a § 1796 OZ, resp. napadne smlouvu žalobou podle § 1793 OZ).

Vůle je **prostá omylu**, pokud má jednající správnou a dostatečnou představu o právních následcích svého právního jednání. Pokud tuto představu nemá, jedná v omylu.

Omyl se přitom může týkat **1) právního důvodu** (*error in negotio*), **2) osoby** (*error in persona*), **3) předmětu** (*error in corpore*).

Př. Karel Borovička si myslel, že uzavírá kupní smlouvu, ale uzavřel smlouvu darovací. Jde o omyl v povaze právního jednání (error in negotio).

Př. Karel Borovička jako zaměstnavatel, zaměstnal Karla Smutného, který při výběrovém řízení předložil padělaný výpis z trestního rejstříku. Následkem toho Karel Borovička nezjistil, že na pozici pokladního přijímá osobu, která byla opakovaně odsouzena pro trestný čin zpronevěry. Půjde o omyl v osobě právního jednání (error in persona).

Př. Karel Borovička v obchodě zakoupil zlaté hodinky, následně však zjistil, že informační lístek prodávajícího není pravdivý, jelikož hodinky jsou pouze pozlacené. Půjde o omyl Karla Borovičky v předmětu (error in corpore).

Náležitostmi projevu vůle je jeho **srozumitelnost** a **určitost**. Přestože zákon spojuje s absencí srozumitelnosti nebo určitosti právního jednání sankci zdánlivosti, není požadavek srozumitelnosti a určitosti jeho pojmovým znakem, nýbrž je náležitostí projevu vůle. Neurčitým nebo nesrozumitelným projevem vůle je jediné ten, jehož obsah nelze zjistit ani výkladem.

Př. Smluvní strany kontrahují telefonicky. V důsledku poruchy telefonní sítě není zřejmé, co je obsahem oferty. Půjde o nesrozumitelné právní jednání, které bude zdánlivé (§ 553 OZ).

Př. Stanovy společenství vlastníků jednotek, které byly zapsány do Rejstříku společenství vlastníků jednotek, přiznaly postavení statutárního orgánu jednak výboru společenství vlastníků jednotek, jednak předsedovi společenství vlastníků jednotek. Půjde o neurčité právní jednání, protože podle § 1205 OZ je statutárním orgánem buď výbor nebo předseda, Nemohou jím být oba. Neurčitost má stejný následek jako nesrozumitelnost (§ 553 OZ ve spojení s § 554 OZ).

Strany jsou oprávněny **odstranit důvod nesrozumitelnosti nebo neurčitosti** právního jednání. Pokud důvod zakládající nesrozumitelnost nebo neurčitost právního jednání byl mezi stranami

¹⁴ Jíž se rozumí způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti.

¹⁵ Jíž se rozumí způsobilost nabývat pro sebe práva a povinnosti a zavazovat se k povinnostem – neboli právně jednat.

dodatečně vyjasněn, nepřihlíží se k této vadě a hledí se, jakoby tu bylo právní jednání od počátku. Jde o případ tzv. konvalidace právního jednání podle § 553 odst. 2 OZ.

Př. Pokud v předchozím příkladu se stanovami shromáždění společenství vlastníků jednotek jako nejvyšší orgán společenství schválí změnu stanov, již statutárním orgánem určí např. předsedu společenství vlastníků jednotek, má to za následek, že právní jednání (stanovy společenství) jsou platné od samého počátku, kdy byly postiženy vadou. To má význam pro právní jednání, která svoji platnost odvozují od platných stanov (např. předsedou uzavřené smlouvy o poskytování služeb apod.).

Ot. jaké účinky má odstranění neurčitosti právního jednání, *ex tunc* nebo *ex nunc*?

Náležitostmi předmětu jsou jeho **možnost** a **dovolenost**. Možností se rozumí **počáteční možnost plnění**. Jde-li o počáteční nemožnost plnění, právní jednání nemůže být platné, protože by zavazovalo k plnění, které je nemožné již v okamžiku jeho perfekce. Neplatnost právního jednání bude absolutní (§ 580 odst. 2 OZ ve spojení s § 588 věta druhá OZ). Tímto způsobem se posoudí případy počáteční nemožnosti plnění. Nastane-li důvod nemožnosti plnění až po uzavření smlouvy, nejde o nemožnost počáteční, nýbrž následnou. Ta má za následek zánik závazku a nikoli neplatnost právního jednání (§ 2006 a násl. OZ).

Př. Petr Spálený se ve vztahu ke své dívce, již projevuje svoji náklonnost zavázal, že ji snese modré z nebe (nikoli bonboniéru stejného názvu). Půjde o právní jednání, jehož předmětem je nemožné plnění.

Naproti tomu o dovolený předmět se jedná tehdy, pokud je plnění z hlediska předmětu právně dovolené. Obchodovat proto není možné např. se střelivem bez předchozího vyřízení licence u Ministerstva průmyslu a obchodu nebo s ložisky vyhrazených nerostů podle § 3 odst. 1 horního zákona¹⁶, jež jsou ve výhradním vlastnictví státu.

K náležitosti **formy** právního jednání viz část 7.5. tohoto sylabu a část **xx** sylabu na téma neplatnosti právního jednání.

5 Účinnost právního jednání

Pokud právní jednání má všechny pojmové znaky (část 3. tohoto sylabu) a náležitosti vyžadované pro svoji platnost (část 4. tohoto sylabu), jde o právní jednání platné perfektní). To však ještě samo o sobě neznamená, že vyvolává právní následky. Znamená to pouze, že existuje a není postiženo žádnou vadou, která by z něho činila právní jednání neplatné. Proto, aby právní jednání vyvolávalo následky zamýšlené jednajícím (či jednajícími, tj. ty, které stanoví § 545 OZ) je nezbytné, aby bylo účinným. V mnohých případech nastává platnost a účinnost právního jednání v jeden okamžik, nemusí tomu tak ovšem být.

Př. Zdeněk Veselý podepsal kupní smlouvu s Radkem Černým, v níž si strany ujednaly, že smlouva se stává platnou a účinnou okamžikem jejího podpisu. Kupní smlouva (nebude-li zde nějaký důvod neplatnosti smlouvy) bude platná a účinná (tj. bude vyvolávat stranami zamýšlené právní následky) ve stejný okamžik, tj. k okamžiku jejího podpisu.

Př. Tadeáš Moudrý uzavřel darovací smlouvu se svým synem Michalem Moudrým, v níž si ujednaly, že právo na vydání daru má Michal Moudrý až tehdy, pokud vstoupí do manželství se svojí snoubenkou Petrou Zelenskou.

Účinnost právního jednání lze typicky vázat na **1) podmínku, 2) doložení času**.

Podmínkou rozumíme určitou nejistou okolnost, jejímž nastoupením dochází ke vzniku, změně nebo zánik subjektivních práv a povinností. Pokud jsou účinky právního jednání vázány na určitou dobu (ať již počáteční, od níž právní účinky počínají nebo konečnou, od níž ustanou), jde o **doložení času**. Podmínka se od doložení času liší tím, že v sobě pojmově zahrnuje prvek objektivní nejistoty, zatímco u doložení času víme, že určitá skutečnost/událost nastane. Aby však nastala, vyžaduje se uplynutí určité doby. U doložení času proto není dán prvek objektivní nejistoty tak jako u podmínky.

Po vzoru římského práva lze v zásadě rozlišovat čtyři varianty:

- 1) *dies certus an, certus quando* – den, který jistě nastane a ví se kdy.

Př. po roce 2019 následuje rok 2019.

- 2) *dies incertus an, certus quando* – není jisté, zda den nastane, ale pokud nastane, ví se kdy.

Př. nevíme, zda se Roman dožije zletilosti, ale pokud se dožije zletilosti, víme, kdy k tomu dojde.

- 3) *dies certus an, incertus quando* – víme, že den určitě nastane, ale nevíme, kdy nastane.

Př. Víme, že Roman jednoho dne zemře, protože nikdo nežije věčně. Nevíme však, kdy zemře.

- 4) *dies incertus an, incertus quando* – nevíme, zda den nastane a pokud nastane, nevíme, kdy nastane.

Př. Roman by chtěl studovat právnickou fakultu. Nevíme však, jestli ho někdy vůbec přijmou.

Pouze v případě ad 2), 3), 4) jde o podmínku, jelikož nevíme, zda nastane skutečnost, na níž jsou navázány právní následky (účinky právního jednání). Pokud víme, že den nastane a víme i kdy se tak stane (bez ohledu na to, jestli u toho člověk bude či nikoli), nejde o podmínku, nýbrž o doložení času.

Nejvýznamnější rozlišování (a taktéž i jediné, které OZ upravuje v § 548 OZ, resp. 550 OZ, jde-li o doložení času) je rozlišování mezi **suspensivními** a **rezolutivními** podmínkami (resp. suspensivním a rezolutivním doložením času).

Suspensivní podmínka váže účinnost právního jednání na své splnění; od okamžiku jejího splnění je právní jednání účinné (*pro futuro*). Podmínka je proto odkládací, pokud na jejím nastoupení závisí to, zda právní následky jednání nastanou.

Rezolutivní podmínka naproti tomu váže účinky právního jednání tak, že jejím splněním končí do té doby nastoupené účinky právního jednání (odpadají účinky právního jednání).

Obdobným způsobem se posuzují účinky doložení času. Jde-li o suspensivní účinky doložení času (*dies a quo*), účinky právního jednání nastávají od určité doby. Rezolutivní účinky doložení času (*dies ad quem*) představují končící dobu, tj. kdy právní účinky právního jednání končí.

6 Co nemá povahu právního jednání

Vždy je třeba posuzovat, zda pro určité jednání (aby vyvolávalo právní následky), zákon vyžaduje kvalitu právního jednání či nikoli. To zjišťujeme interpretací příslušné právní normy. Od právního jednání jako subjektivní právní skutečnosti je však třeba odlišovat ty projevy vůle, které nemají kvalitu právního jednání, a proto jím ani nejsou. Takové projevy vůle právní

následky vyvolávat nebudou. Pro tyto projevy ve vnějším světě je bez významu, zda jednájící osoba byla plně svéprávná či nikoliv.¹⁷

Jedním z případů, kdy nejde o právní jednání je zhotovení díla. V tomto případě jde o projevy ve vnějším světě, jenž nejsou právním jednáním. Zákon s nimi i přesto spojuje určité právní následky. Jde o tzv. **reálné akty**.

*Př. Jan Muzikant je hudebním skladatelem a sepíše pro svoji babičku k narozeninám symfonii. Aniž by měl tento následek na mysli, stává se podle autorského zákona majitelem autorského práva k vytvořenému hudebnímu dílu. Komponování není právním jednáním, ale reálným aktem.*¹⁸

Lze uvést rovněž příklad zhotovení věci. V tomto případě zákon taktéž nevyžaduje k tomu, aby nastaly právní následky, projev vůle v kvalitě právního jednání. Právní následky spojuje s faktickým stavem. Jde o zhotovení, resp. **zpracování věci** (§ 1074 OZ).

Př. Desetiletý Tomáš Pešek se rozhodne, že si z keramické hlíny vytvoří hrnek, který si v keramické peci vypálí. Není podstatné, zda je svéprávný, jelikož nabývá k věci vlastnické právo, jelikož zhotovil věc v právním smyslu (§ 489 OZ).

Kromě reálných aktů (vytvoření autorského díla a zhotovení – zpracování věci) spadá pod faktické projevy i tzv. informační úkony (vyrozumění dlužníka o postoupení pohledávky – notifikace postoupení pohledávky) nebo jednání zaměřená na faktický následek (držba věci).¹⁹ Samostatnou kategorií jsou přitom i případy zdánlivého právního jednání, jež žádné právní následky nevyvolávají (§ 554 OZ).

Jednou z nejvýznamnějších kategorií jsou tzv. **společenské služby**. Jde o projevy vůle, které v mnohých případech mohou stát na hranici mezi právním jednáním a faktickým jednáním. V mnohých případech bude rozlišení mezi faktickým a právním jednáním v podmínkách toho kterého projevu vůle komplikované. Jediný rozdíl mezi oběma kategoriemi spočívá v tom, že u společenské služby absentuje z hlediska pojmových znaků právního jednání (viz podmínky 3.1., 3.2., 3.3, 3.4.) třetí podmínka, a to **projev vůle zaměřený na vyvolání právních následků**. U společenské služby jde o faktické jednání, které nemá povahu právního jednání proto, že chybí vůle stran se právně vázat.

U společenské služby proto chybí tzv. *animus contrahendi*, tedy úmysl spojit právní následky se svým projevem vůle. Právní úprava společenských úsluh je obsažena v § 2055 odst. 2 OZ, podle něhož „[p]lnění z pouhé společenské služby není darováním, je-li z chování stran zřejmé, že se nechtějí smluvně vázat.“ Z důvodu chybějícího *animu contrahendi* působí společenská služba následky jen v morální sféře, nikoli však ve sféře právní. U darování to má ten následek, že se nelze domáhat pro dárce příznivých právních následků spojených s darováním, a to především odvolání daru (pro nouzi podle § 2068 OZ, resp. pro nevděk podle § 2072 OZ), nelze ani odstoupit od darovací smlouvy podle § 2059 OZ.

Plnění ze společenské služby není ani bezdůvodným obohacením, jelikož podle § 2992 věta za středníkem OZ nejde o bezdůvodné obohacení, pokud jedna osoba obohatí druhou bez úmyslu se právně vázat.

¹⁷ RONOVSÁ, 2018, op. cit., s. 65.

¹⁸ TICHÝ, 2014, op. cit., s. 147.

¹⁹ Prezentace z přednášky doc. Kotáskova a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2004, sp. zn. 30 Cdo 531/2003.

Př. Gentleman sdělí dámě, kolik je hodin, pozve ji na oběd, pomůže jí do kabátu, a nakonec ji odveze domů.²⁰

Př. Rodiče půjčí svému synovi osobní automobil, aby si zajel do města nakoupit na sobotní večeři. Nebyla uzavřena smlouva o (bezúplatné) výpůjčce a žádné právní následky z takového jednání nevznikají.

7 Klasifikace právních jednání

Právní jednání lze klasifikovat podle celé řady kritérií. Nejvýznamnější způsoby, jakými lze třídit právní jednání, spočívají v **1) počtu zúčastněných osob, 2) podle právních účinků, 3) podle nutnosti přijetí, 4) podle úplatnosti, 5) podle formálnosti, 6) podle toho, zda jde o právní jednání mezi živými či právní jednání pro případ smrti, 7) podle nutnosti vyjádření kauzy.**

7.1 Právní jednání podle počtu zúčastněných osob

Právní jednání rozlišujeme v první řadě podle toho, kolik stran se na právním jednání účastní. Přitom není rozhodné, zda na jedné straně vystupuje jeden či více subjektů. Pokud u dvoustranného právního jednání (smlouvy) budou na straně věřitele vystupovat jako solidárně oprávnění tři věřitelé a na straně dlužníka jedna osoba, půjde stále o dvoustranné právní jednání. V tomto případě proto hovoříme toliko o **pluralitě subjektů** na jedné straně.

Př. Bratři Norbert, Pavel a Lukáš Mazaný jsou spoluvlastníky bytové jednotky (§ 1159 OZ), kterou nabyli v dědickém řízení po smrti jejich otce. Vzhledem k tomu, že všichni tři bratři mají vlastní byt, rozhodli se, že ho pronajmou Janě Hladké. Všichni spoluvlastníci jsou ve vztahu k předmětu spoluvlastnictví (bytové jednotce) oprávnění a zavázáni společně a nerozdílně, přičemž vystupují jako jedna osoba (§ 1116 OZ). Přestože vystupují na straně pronajímatele tři spoluvlastníci, je uzavření nájemní smlouvy dvoustranným právním jednáním a nikoli čtyřstranným (tři spoluvlastníci jako vlastníci bytu a jeden nájemce).

Rozlišujeme přitom **jednostranná, dvoustranná a vícestranná právní jednání.**

Jednostranná právní jednání obsahují projev vůle jen jedné osoby. Typickými příklady jednostranných právních jednání jsou závěť, dovětek, veřejný příslib.

Př. Karlovi Žateckému se zaběhl pes. Vzhledem k tomu, že se zatím nevrátil, rozhodl se, že vyvěsí plakáty po celém městě s jeho podobiznou a slíbí tomu, kdo mu psa najde odměnu 5.000 Kč. Týden na to nalezce psa Kamil Modrý postupuje podle instrukcí na letáku a zaneše psa jeho majiteli. Karlovi Žateckému vzniká povinnost zaplatit odměnu 5.000 Kč, jelikož – byť jednostranným právním jednáním – projevil vůli, zachovat se způsobem vyjádřeným v plakátu, jenž měl povahu veřejného příslibu.

Dvoustranná právní jednání mají společně s vícestrannými právními jednáními (někdy označovaných souhrnně jako vícestranná právní jednání bez bližšího typizování), že se jich účastní více stran, ať již na jedné straně vystupuje pokaždé jedna osoba, nebo jde o pluralitu subjektů na některé nebo každé straně. Dvoustranná právní jednání jsou zejména smlouvy (§ 1724 a násl. OZ). Jde o právní jednání typicky (nikoli však výlučně, jelikož se i u smluv může jednat o vícestranná právní jednání) dvou osob, která se skládají z obsahově si navzájem korespondujících projevů vůle (projevy vůle navrhovatele a obláta). Základem těchto právních jednání je smluvní konsenzus.

²⁰ K pojmu společenské služby dále srovnej náleží Ústavního soudu ze dne 2. 7. 2011, sp. zn. II. ÚS 231/10, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3090/2009.

Př. Jan Duda se rozhodl zakoupit ojeté osobní motorové vozidlo. Uzavřel proto kupní smlouvu s Vlastimilem Davidem, který automobil prodával přes inzerát. Tato kupní smlouva zavazuje jen tyto dva subjekty, a to Jana Dudu jako kupujícího a Vlastimila Davida jako prodávajícího.

Vícestranných právních jednání se účastní minimálně tři strany (nikoli subjekty). Tyto tři strany se nachází v právním postavení **strany právního jednání**. Typickým příkladem může být smlouva o společnosti (§ 2716 a násl. OZ), která vzniká, pokud se zaváže několik osob (s postavením strany právního jednání) sdružit se jako společníci za společným účelem činnosti nebo věci. Nemusí se však jednat pouze o tento případ, může jít i o dohodu spoluvlastníků o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví.

Př. Situace výše zmíněných tří spoluvlastníků se změnila do té míry, že ani jeden ze spoluvlastníků již nadále nechce být ve spoluvlastnictví, a proto uzavřeli dohodu o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, jejímž následkem je, že Norbertu Mazanému bude přikázán být do výlučného vlastnictví za současného vyplacení ostatních spoluvlastníků.

7.2 Právní jednání podle právních účinků

Právní jednání lze rozlišovat rovněž podle účinků, které vyvolává, a to na **1) zakládající práva a povinnosti** subjektů, **2) měnící práva a povinnosti** subjektů a **3) rušící práva a povinnosti** subjektů.

Právním jednáním, kterým se **zakládají** práva a povinnosti, jsou typicky smlouvy (kupní, darovací, směnná, zprostředkovatelská apod.).

Právním jednáním, kterým se **mění** dosavadní právní jednání již existující, je např. dohoda o novaci (§ 1902 OZ) nebo narovnání (§ 1903 OZ).

Právním jednáním, kterým se **ruší** práva a povinnosti subjektů, je např. odstoupení od smlouvy (§ 2001 a násl. OZ), nebo výpověď smlouvy (§ 1998 a násl. OZ).

7.3 Právní jednání podle nutnosti přijetí

Právní jednání rozlišujeme rovněž podle toho, zda se pro vyvolání právní následků vyžaduje dojití právního jednání do sféry adresáta či nikoli. Pokud právní jednání musí do sféry adresáta dojít, jde o adresná právní jednání adresovaná (adresná), která se stávají perfektními okamžikem dojití. Právní jednání, jež tento charakter nemají, jsou neadresovaná (neadresná). Stávají se tedy perfektními již okamžikem jejich projevení (projevem vůle auctora). Toto rozlišování se uplatní jen pro občanské právo hmotné. Pro občanské právo procesní platí pravidla odlišná²¹.

Př. Jarek Novotný si zakoupil nový televizor, aby mohl sledovat svůj oblíbený seriál. Jakmile zjistil, že nefunguje, uplatnil vůči prodávajícímu právo z vadného plnění podle § 2106 OZ a odstoupil od smlouvy. Jde o jednostranné adresné právní jednání (odstoupení od smlouvy), které ke své perfekci vyžaduje dojití vůči prodávajícímu.

Př. Samuel Chaloupek se rozhodl, že budoucí osud svého majetku neponechá na pospas zákonné dědické posloupnosti a veškerý svůj majetek odkáže Svazu milovníků lidového umění. Sepsal závěť, v níž se svým majetkem tímto způsobem naložil a závěť uložil do svého trezoru, který má vedle stolu, aniž by o tom kdokoli věděl. Půjde o neadresné právní jednání, jelikož ke své perfekci není nezbytné, aby došlo do právní sféry Svazu milovníků lidového umění, dokonce o něm ani nikdo nemusí vědět.

²¹ Jinými způsoby se tato vlastnost posuzuje v hmotném právu a v právu procesním, kde samotné dojití do sféry adresáta samo o sobě (není-li spojeno s doručením či nastoupením fikce doručení) nevyvolává.

U adresných právnických jednání má význam, jestli jde o právní jednání mezi **současně přítomnými osobami**, nebo zda jde o právní jednání **distanční**. Pokud jde o distanční právní jednání, strany jednají na dálku (telefonicky, e-mailem), tedy za současné fyzické nepřítomnosti. Distanční právní jednání ke své perfekci vyžadují, aby došla do právní sféry adresáta.

Př. Robert Bezděk pronajal byt Pavlovi Nedbalému, který již tři měsíce nezaplatil nájemné. To se Robertovi Bezděkovi nelíbí, a proto, aniž by fyzicky Pavla Nedbalého navštívil, zašle mu poštou výpověď z nájmu bytu podle § 2291 OZ. Aby tato výpověď byla účinná (vyvolávala právní následky) jen nezbytné, aby došla do sféry Pavla Nedbalého (§ 570 OZ).

Právní jednání distanční mají význam jen pro adresná právní jednání, jelikož (jak plyne se shora uvedeného) neadresná právní jednání se stávají perfektními (tedy vyvolávají právní účinky) okamžikem jejich projevení, i kdyby byla distanční (např. veřejný příslib).

V obecné právní teorii lze rozlišovat 5 základních teorií s nimiž se pojí okamžiky perfekce právního jednání:

- 1) Teorie projevení
- 2) Teorie odeslání
- 3) Teorie dojití
- 4) Teorie doručení
- 5) Teorie seznámení

Teorie projevení spojuje perfekci právního jednání s tím, že vůle auctora byla projevena. Tato teorie se neuplatňuje u adresných právnických jednání a má význam toliko pro právní jednání neadresná. Teorii projevení je ovládáno např. sepsání závěti (okamžikem sepisu listiny, aniž by se s ní kdokoli seznámil, se stává – naplňuje-li náležitosti závěti – perfektní). Neuplatňuje se však u adresných právnických jednání.

Teorie odeslání spojuje účinky právního jednání nikoli s jeho projevením, nýbrž s odesláním. Samotným odesláním nastávají účinky s ním spojené (§ 545 OZ). Tato teorie se v občanském právu hmotném neuplatňuje, jelikož ve své podstatě zohledňuje jen sféru auctora (tj. osoby odpovědné za projev vůle), nezohledňuje však již sféru adresáta tohoto projevu vůle.

Teorie dojití spojuje okamžik perfekce s tím, že právní jednání bylo projeveno a současně dosáhlo dispoziční sféry adresáta. Dispoziční sférou adresáta se míní výlučná sféra vlivu (např. vhození písemnosti do poštovní schránky umístěné na domě nebo ve společných prostorách domu). Od okamžiku, kdy právní jednání došlo do výlučné sféry vlivu, je adresát odpovědný za to, že se s obsahem právního jednání (odstoupení od smlouvy, výpovědí atd.) seznámí. Pokud se adresát s obsahem právního jednání neseznámí, jde to k jeho tíži.

Teorie doručení váže perfekci právního jednání na doručení právního jednání. Vyžaduje tedy přijetí (akceptaci) adresátem právního jednání. Tato teorie má význam pro právo procesní (např. doručování platebních rozkazů - § 172 a násl. OSŘ, § 175 OSŘ), kdy v určitých případech musí být rozhodnutí soudu doručeno účastníku řízení do vlastních rukou, aby měl soud postavené na jisto, že se adresát s jeho obsahem seznámil. Je tomu tak proto, že jsou s ním spojeny závažné právní následky (nepodáním odporu má platební rozkaz účinky pravomocného rozsudku), a proto procesní právo vyžaduje, aby rozhodnutí soudu nejen došlo (teorie dojití), nýbrž vyžaduje i faktické seznámení se s jeho obsahem ze strany adresáta.

Ani v procesní právu se však teorie doručení neuplatňuje bezvýhradně (např. § 158 odst. 2 OSŘ ve spojení s § 49 odst. 4 OSŘ, jenž umožňuje rozsudek doručit fikcí; rozsudek se považuje za

doručený, pokud si ho adresát nevyzvedne do deseti dnů ode dne, kdy doručovaná písemnost byla připravena k vyzvednutí – tj. typicky okamžikem, kdy byl účastník řízení vyrozuměn doručovatelem o možnosti vyzvednutí zásilky).

Teorie seznámení spojuje okamžik perfekce právního jednání s tím, že se adresát s písemností skutečně seznámí. Tato teorie se zásadně neuplatňuje, jelikož váže právní následky adresného právního jednání na nejistou událost a možnou libovůli a obstrukce adresáta právního jednání.

Právní úprava perfekce distančních právních jednání je **obsažena v § 570-573 OZ**. Právní úprava v občanském právu hmotném vychází u adresovaných právních jednání **z teorie dojití**. Podle ní působí účinky právního jednání (např. odstoupení od smlouvy, výpověď smlouvy, nabídka na uzavření smlouvy, akceptace oferty oblatem atd.) od okamžiku, kdy právní jednání došlo do sféry vlivu adresáta, aniž by se vyžadovalo skutečné seznámení se s jeho obsahem.

Pokud právní jednání dosáhne sféry vlivu adresáta, stává se perfektním, a to bez ohledu na to, zda adresát měl možnost se s obsahem právního jednání seznámit (např. vykradení schránky) nebo ji měl a neučinil tak (písemnost si vůbec na poště nevyzvedl, ačkoli mu doručovatel vhodil oznámení o doručení písemnosti). Teorie dojití, z níž občanský zákoník vychází, rozděluje riziko spojené s projevením a následným doručením právního jednání na obě strany. Auctor (např. osoba odstupující od smlouvy) odpovídá za to, že svoji vůli projeví (tj. že projeví svoji vůli s určitým obsahem – např. sepíše odstoupení od smlouvy) a za to, že projev této jeho vůle dojde do sféry vlivu adresáta (např. komplikace při přepravě písemnosti jdou k jeho tíži). Pokud např. výpověď smlouvy nedosáhla sféry vlivu adresáta proto, že písemnost byla ztracena při přepravě, nepůjde o perfektní právní jednání, jelikož nedosáhlo výlučné sféry vlivu adresáta. Adresát odpovídá za to, že se s obsahem právního jednání seznámí, jakmile mu dojde. Pokud právní jednání dosáhne výlučné sféry jeho vlivu (je např. vhozeno do sféry, či je do schránky vhozeno oznámení) a adresát se s ním neseznámí, jdou k tíži následky z toho plynoucí.

Př. Ivo Jarolím odeslal odstoupení od smlouvy Janu Jehličkovi, který nebyl zastížen při jejím doručování, a proto mu doručovatel vhodil oznámení o doručované písemnosti, kterou si může vyzvednout v následujících deseti dnech na příslušné poště. Díky tomu, že mu soused vykradl schránku, se tuto informaci nedozvěděl. Odstoupení od smlouvy došlo do výlučné sféry vlivu adresáta, a proto bude perfektní i přesto, že došlo k vykradení schránky Jana Jehličky.

Okamžik dojití do sféry vlivu adresáta je spojen již s dojitím oznámení o tom, kde si adresát zásilku může vyzvednout (např. poštovní doručovatel nezastihl adresáta, a proto mu do jeho schránky vhodil oznámení o doručování písemnosti). Již tímto okamžikem nastávají účinky spojené s právním jednáním (perfekce).

Př. Petrovi Jánskému zaslal věřitel výzvu k dodatečnému splnění obligační povinnosti, jelikož neuhradil kupní cenu v termínu splatnosti. Jednostranným adresovaným právním jednáním mu stanovil lhůtu 14 dnů, jinak hrozí, že odstoupí od smlouvy. Písemnost byla Petru Jánskému doručována ke dni 2. 2. 2020. Při doručování písemnosti nebyl Petr Jánský zastížen, a proto mu poštovní doručovatelka vhodila oznámení o doručované písemnosti do schránky. Petr Jánský si písemnost vyzvedl poslední den lhůty, a to 12. 2. 2020. Vzhledem k tomu, že výlučné sféry vlivu písemnost dosáhla již 2. 2. 2020, běží lhůta k dodatečnému splnění obligační povinnosti již ode dne 2. 2. 2020, nikoli až ode dne 12. 2. 2020.

Ot. co se rozumí sférou vlivu adresáta právního jednání?²²

OZ upravuje i tzv. domněnku doby dojití, a to v § 573 OZ. Má se za to, že zásilka odeslaná s využitím provozovatele poštovních služeb došla třetí pracovní den po odeslání. Pokud jde o mezinárodní zásilku, je tato lhůta 15 dnů. Domněnka doby dojití má podstatný význam při dokazování okamžiku dojití adresovaného právního jednání. Odesílajícímu stačí prokázat, že zásilku odeslal (např. podacím razítkem na poště), nedokazuje již to (netíží ho důkazní břemeno), že zásilka došla (tato skutečnost je presumovaná právě vyvratitelnou právní domněnkou).

Podstata vyvratitelné zákonné domněnky spočívá v procesním dokazování (v řízení před soudem) a zatěžuje protistranu (v tomto případě adresáta projevu vůle auctora). Zákonnou domněnku proto musí vyvrátit adresát právního jednání. To v mnohých případech nebude vůbec jednoduché, ne-li nemožné. Tím, že se adresát právního jednání může dostat do důkazní nouze, může to mít za následek prohru ve sporu.

7.4 Právní jednání podle úplatnosti

Právní jednání lze kategorizovat rovněž podle toho, zda jde o právní jednání **1) úplatná, 2) bezúplatná** nebo **3) smíšená**.

Při **úplatných právních jednáních** si jedna strana nechá od druhé strany slíbit nějaké vzájemné plnění, které sama poskytuje. Plnění může mít jakoukoli podobu (např. jedna strana poskytuje peníze, druhá poskytuje činnost nebo předmět).

Př. Smlouvou o díle se zhotovitel zavázal provést hudební představení. Objednatel se zavázal za provedení tohoto díla zaplatit cenu za dílo, a to 40.000 Kč. Jde o úplatné právní jednání, jelikož zhotovitel vykonává činnost (dílo) a objednatel je povinen uhradit cenu za dílo (40.000 Kč).

Bezúplatná právní jednání jsou pojmově spojeny s plněním jen jedné strany. Protistraně právního jednání není za jeho plnění poskytováno žádné protiplnění. Bezúplatným právním jednáním je např. darování, bezúplatná zápůjčka, výpůjčka, bezúplatný příkaz atd.

²² K tomu viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2005, sp. zn. 26 Cdo 864/2004, podle něhož „Účinnost adresných jednostranných hmotněprávních úkonů v režimu občanského zákoníku předpokládá, že projev vůle dojde, resp. je doručen adresátovi, tj. že se dostane do sféry jeho dispozice (§ 45 odst.1 obč. zák.). Slovní spojení „dostane do sféry jeho dispozice“ nelze vykládat ve smyslu procesněprávních předpisů. Je jím třeba rozumět konkrétní možnost nepřítomné osoby seznámit se s jí adresovaným právním úkonem. Právní teorie i soudní praxe takovou možnost chápe nejen samotné převzetí písemného hmotněprávního úkonu adresátem, ale i ty případy, jestliže doručení dopisu či telegramu, obsahujícího projev vůle, do bytu adresáta či do jeho poštovní schránky, popřípadě i vhozením oznámení do poštovní schránky o uložení takové zásilky, nabyl adresát hmotněprávního úkonu objektivní příležitost seznámit se s obsahem zásilky. Přitom není nezbytné, aby se adresát skutečně seznámil s obsahem hmotněprávního úkonu, dostačuje, že měl objektivně příležitost tak učinit ... Jestliže v projednávané věci nájemci bytu měli objektivně možnost na základě oznámení pošty vyzvednout si uloženou žalobu obsahující výpověď z nájmu bytu a seznámit se s jejím obsahem dříve, než se nevyzvednutá zásilka vrátila zpět, pak hmotněprávní účinky výpovědi nastaly v okamžiku, kdy žalovaní i přes oznámení o uložení zásilky této objektivní možnosti seznámit se s obsahem zásilky (a tudíž i s výpovědí z nájmu bytů) nevyužili. Tímto okamžikem se stal hmotněprávní úkon perfektním.

Př. Šimon Kopecký se rozhodl darovat svoji motorku Pavlu Zámečnickovi, který tento dar přijal. Šimonu Kopeckému – jelikož darování je bezúplatný kontrakt – nenáleží žádné protiplnění od Pavla Zámečnicka.

Smíšená právní jednání jsou založena tom, že se protiplnění sice poskytuje, nemá však adekvátní hodnotu. Je tedy poskytováno protiplnění, ale toto má ve vztahu k hodnotě plnění protistrany zásadně nižší hodnotu. Smíšené darování upravuje § 1794 odst. 1 OZ a jedním z jeho následků je to, že se nelze domáhat beneficia podle § 1793 OZ, tedy požadovat zrušení smlouvy soudem.

Př. Jan Kopecký uzavřel se svým synem Zdeňkem Kopeckým kupní smlouvu, jejímž předmětem se stal osobní automobil ve vlastnictví otce, jehož hodnota činí 350.000 Kč. Jan Kopecký však nechce kupní cenu ve výši plné objektivní hodnoty vozu, a proto sjednají kupní cenu ve výši 35.000 Kč. Půjde o smíšenou smlouvu (smíšené právní jednání zahrnuje jednak kupní smlouvu, jednak smlouvu darovací).

7.5 Právní jednání podle formy

Občanský zákoník vychází ze **zásady bezformálnosti** právních jednání (§ 559 OZ). Zásadně tedy platí, že právní jednání lze činit v jakékoli formě, pokud zákon nebo ujednání stran nevyžaduje, aby v určité formě bylo učiněno. Právo jednajících zvolit si formu svého právního jednání je součástí principu autonomie vůle, jenž je vůdčím principem celého soukromého práva (§ 3 odst. 1 OZ). Pokud zákon ani ujednání stran nevyžaduje pro právní jednání určitou formu, lze právně jednat neformálním způsobem (např. ústně).

Př. Simona Stočesová uzavřela se svojí sousedkou Natálií Bouchalovou smlouvu o zápůjčce, na jejímž základě Simona Stočesová poskytla své sousedce 5.000 Kč. Jelikož se znají a důvěřují si, dohodli se ústně a písemně smlouvu nezaznamenaly.

Přestože zákon v mnohých případech nevyžaduje žádnou formu pro právní jednání, především v oblasti závazkových vztahů je především z důkazního hlediska (význam z hlediska procesního dokazování) významné, aby smlouva byla v písemné formě sjednána. V opačném případě hrozí riziko důkazní nouze a případná prohra ve sporu.

V některých případech **1) zákon** nebo **2) ujednání stran** vyžaduje, aby strany právně jednaly v určité formě. V takovém případě hovoříme o **formálním právním jednání**.

Forma právního jednání může mít několik podob. Právně lze jednat **se svědky** (např. alografní závěť podle § 1534 OZ, která nebyla sepsána rukou zůstavitele, byla jím pouze podepsána a současně před dvěma svědky potvrzena, resp. pořízení poslední vůle s úlevami podle § 1542 a násl. OZ) nebo **v písemné formě**. Písemná forma může mít podobu **prosté písemné formy** (zákon ji vyžaduje např. v § 560 OZ, jde-li o zřízení, převod, změnu nebo zrušení věcného práva k nemovité věci nebo podle § 2018 odst. 2 OZ, jenž stanoví písemnou formu ručitelského prohlášení), **veřejné listiny** – notářského zápisu (např. forma zástavní smlouvy v případech § 1314 odst. 2 OZ) nebo **úředně ověřených podpisů** (např. výhrada vlastnického práva podle § 2134 OZ vyžaduje písemnou formu s úředně ověřenými podpisy, aby působila vůči věřitelům kupujícího). K platnosti právního jednání učiněného v písemné formě se vyžaduje podpis jednajícího (§ 561 odst. 1 OZ).

Pokud zákon stanoví povinnost dodržet určitou formu právního jednání, uplatní se podle § 567 OZ pravidlo, podle něhož lze obsah právního jednání **změnit v téže nebo přísnější formě**.

Př. Spoluvlastníkům Petrovi, Josefu, Milanovi dali rodiče obraz s tím, že ho „budou mít společně“. Mezi třemi bratry vzniklo spoluvlastnictví, aniž by si ujednaly velikost spoluvlastnických podílů. Podle § 122 odst. 3 OZ proto platí, že jsou spoluvlastnické podíly

stejně. Vzhledem k neformálnímu způsobu založení spoluvlastnictví se stejně neformálně mohou dohodnout na změně velikosti jednotlivých podílů. Pokud by k založení spoluvlastnictví došlo v písemné formě, dohoda o změně velikosti spoluvlastnických podílů (obsahu právního jednání) by musela proběhnout taktéž písemně.

Rovněž smluvní strany si mohou ujednat požadavek formy právního jednání. Nejčastěji půjde o požadavek právního jednání v písemné formě. Strany mohou s tímto ujednáním (požadavkem) disponovat zcela stejným způsobem (tj. i tento požadavek zrušit), jakým ho založily. Platí, že pokud určitou formu právního jednání vyžaduje ujednání stran, lze jeho obsah změnit i v jiné formě, pokud to jejich ujednání nevylučuje.

Př. Kupní smlouvu jejímž předmětem je osobní automobil lze uzavřít ústně, v písemné formě i ve formě notářského zápisu. Kupní smlouvu, již se převádí právo k nemovité věci, lze uzavřít v písemné formě nebo ve formě notářského zápisu. Nikoliv však ústně. Právní jednání by bylo pro nedostatek formy absolutně neplatné (§ 588 OZ).

Rozlišování toho, zda požadavek formy právního jednání plyne z ujednání stran nebo ze zákona, má význam především pro určení právních následků plynoucích z porušení příslušné formy.

Pokud jde o porušení formy ujednané stranami, uplatní se z hlediska právních následků § 582 odst. 2 OZ, podle něhož lze neplatnost namítnout, jen nebylo-li již plněno. Speciální pravidlo pro část čtvrtou (relativní majetková práva) obsahuje § 1758 OZ. Pokud si strany ujednají, že pro uzavření smlouvy užijí určitou formu, má se za to (vyvratitelná zákonná domněnka), že nechtějí být vázány, pokud tato forma nebude dodržena (konstitutivní forma právního jednání pro část čtvrtou OZ).

Zákonná forma právního jednání vždy plní určitou funkci, což má význam především pro posouzení právních následků plynoucích z porušení té které funkce (viz sylabus na následky vad právních jednání). Funkce formy právního jednání mohou být **1) důkazní, 2) varovná, 3) zajišťovací, 4) konzultativní a 5) kontrolní.**

Funkce důkazní je založena na předpokladu, že požadavek formy právního jednání je zákonem stanoven za účelem toho, aby existenci a obsah právního jednání bylo možné snadněji prokázat. V případě realizace důkazní funkce nejde totiž jen o to, unést snadněji důkazní břemeno stran existence právního jednání, nýbrž i určení jeho obsahu (tj. práv a povinností z něho plynoucích). Jinými slovy, aby bylo možné určit, jaké právní následky jednající zamýšleli s tímto právním jednáním spojit.

Funkce varovná je založena na předpokladu, že právní jednání je z hlediska svých následků, které působí, natolik závažné, že ten, kdo ho činí, si lépe uvědomí jeho charakter a význam, pokud bude jednat v písemné formě. Pokud by jednal bezformálně (např. v ústní formě), nebude jeho významu přikládat takový význam, jaký by mu přikládal tehdy, pokud by právně jednal v písemné formě. Varovná funkce má proto především varovat auctora.

Př. Varovná funkce formy se významně projevuje u uznání dluhu (§ 2053 OZ), které má významný vliv na běh promlčecí lhůty. Od uznání dluhu běží desetiletá promlčecí lhůta (§ 639 OZ). Současně se pomocí vyvratitelné domněnky obrací důkazní břemeno ohledně existence (resp. neexistence) dluhu na dlužníka.

Funkce zajišťovací sleduje požadavek ochrany právní jistoty a dobré víry. Právní jednání nemá dopad jen do právní sféry jednajícího (resp. jednajících), nýbrž dispozice s určitou věcí může dotknout právního postavení třetí osoby. Typickým případem tohoto požadavku písemné formy je dispozice s nemovitými věcmi podle § 560 OZ.

Funkce konzultativní má význam především pro formu notářského zápisu. Pokud zákon stanoví požadavek formy právního jednání ve formě notářského zápisu, dostane se zpravidla jednajícím (resp. se dostat může) rovněž odborného názoru na povahu jejich právního jednání.

Funkce kontrolní nemá svůj původ ve sféře jednajících, nýbrž v dohledu (typicky státních orgánů) na obsah právního jednání. Kontrolní funkce právního jednání může mít význam např. pro účely daňové (zjištění obsahu právního jednání správcem daně za účelem zjištění rozsahu daňové povinnosti plátce – poplatníka daně).

V případě zákonného požadavku formy právního jednání je časté, že příkaz určité formy právního jednání plní více funkcí právního jednání.

Př. Podle § 560 OZ vyžaduje právní jednání, jímž se zřizuje věcné právo k nemovité věci, písemnou formu. Tímto požadavkem zákon sleduje jednak realizaci funkce zajišťovací, jednak realizaci funkce varovné. Právní následek, jenž se pojí s porušením konkrétní funkce, je zde však odlišný. Porušení varovné funkce vyvolává právní následek v podobě relativní neplatnosti právního jednání, porušení zajišťovací funkce vyvolává absolutní neplatnost právního jednání. V souladu se zásadou „vyšší bere“ půjde v případě porušení obou těchto funkcí formy právního jednání o absolutní neplatnost právního jednání.

7.6 Právní jednání mezi živými (inter vivos) a pro případ smrti (mortis causa)

Právní jednání **mezi živými a pro případ smrti** rozlišuje právní jednání podle toho, zda jsou jejich účinky vázány na smrt člověka či nikoli. Pokud jde o právní jednání mezi živými, jsou účinky právního jednání vázány na život jednajících. Neznamená to však, že majetková práva, jež jsou obsahem tohoto právního jednání, nebyla součástí dědického nástupnictví.

Př. Petr Poledna havaroval ve svém pojištěném osobním automobilu. V důsledku této havárie došlo k jeho usmrcení. Pohledávka na pojistné plnění z pojištění vozidla je součástí pozůstalosti, třebaže byla pojistná smlouva uzavřena mezi živými.

Př. Kamil Rozumný uzavřel dědickou smlouvu se svoji manželkou, na jejímž základě ji bude plněno po jeho smrti $\frac{3}{4}$ pozůstalosti. Vzhledem k tomu, že jde o právní jednání pro případ smrti (závazek pro případ smrti), jde i o právní jednání mortis causa.

Některá právní jednání mohou být **na pomezí** právních jednání pro případ smrti a právních jednání mezi živými. Na pomezí právního jednání mezi živými a pro případ smrti může být např. darování pro případ smrti (§ 2063 OZ)²³.

7.7 Právní jednání kauzální a abstraktní

Kauzou rozumíme hospodářský cíl (důvod) právního jednání. Každé právní jednání je kryté určitou kauzou. Víceméně totiž nikdy se nemůže stát, že by určitá osoba právně jednala bez nějakého důvodu. Pokud někdo dává peníze druhé straně, činí tak z určitého důvodu, nikdy jen tak pro nic za nic. Právě tímto důvodem je míněna kauza ve smyslu občanskoprávním.

Př. Petr Salášek předal Milanu Stejnojmenému 50.000 Kč. To je vše, co víme. Pokud neznáme kauzu tohoto plnění, víme jen, že jedna strana dala straně druhé určitou finanční částku. Pro posouzení právních následků plynoucích z tohoto právního jednání je však nezbytné určit, z jakého důvodu tak Petr Salášek učinil. Nevíme, zda Milanu Stejnojmenému předal částku

²³ Podle něho „[d]arování závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, se posuzuje zpravidla jako odkaz. Podle ustanovení o darování se řídí, přijme-li obdarovaný dar a vzdá-li se dárce výslovně práva dar odvolat a vydá o tom obdarovanému listinu. Tím není dotčen § 2057.“

z titulu náhrady škody, bezdůvodného obohacení, kupní ceny, darování, zálohy atd. Určením kauzy zjistíme, jakými ustanoveními se budou řídit právní následky tohoto jejich vztahu.

V občanském právu rozlišujeme právní jednání **kauzální** a právní jednání **abstraktní**. Tato právní jednání mohou být **obligatorně** abstraktní nebo kauzální, případně **fakultativně** abstraktní nebo kauzální. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že u fakultativně kauzálních právních jednání může být ale i nemusí kauza vyjádřena, zatímco u obligatorně kauzálních nebo abstraktních právních jednání kauza být vyjádřena **musí** (obligatorně kauzální) nebo naopak **nesmí** (obligatorně abstraktní).

V jednání kauzálním je právní důvod výslovně vyjádřen (např. finanční obnos poskytovaný jako kupní cena). Abstraktní právní jednání kauzu neobsahují (není v nich vyjádřeno, přestože se taktéž o určitou kauzu opírají).

Fakultativně abstraktní závazek je ten, v němž kauza může být, ale ani nemusí být vyjádřena – věřitel ji musí v případě sporu prokázat (§ 1791 OZ). OZ vychází z úzkého pojetí kauzy, jelikož postačí (ve smyslu příkladu výše naznačeném) prokázat kauzu závazku za účelem určení toho, jaká práva a povinnosti se na sjednaný závazek použijí (zjednodušeně vyjádřeno, zda se použijí ustanovení o kupní smlouvě, darovací smlouvě, náhradě škody nebo bezdůvodném obohacení). Obligatorně kauzální jsou právní jednání, v nichž kauza být vyjádřena nesmí (např. práva plynoucí ze směnky).

U cenných papírů (§ 1791 odst. 2 OZ) věřitel kauzu neprokazuje, jelikož sám cenný papír ztělesňuje právo na plnění. Závazek tomuto právu odpovídající nemůže být jiný než abstraktní (sám cenný papír je důkazem).²⁴

Př. Kauzálním závazkem je závazek z kupní smlouvy. Typickým abstraktním závazkem z cenného papíru je závazek ze směnky.

8 Výklad právních jednání

Výklad právního jednání směřuje ke zjištění jeho obsahu. Ustanovení obsažená ve smlouvách i jiných právních jednáních nebývají vždy formulována jednoznačně a připouštění různé závěry ohledně toho, co bylo skutečným obsahem projevu vůle jednajícího (resp. toho, co si strany ujednaly). Základním východiskem při výkladu právních jednání je předpoklad, že osoba projevující vůli nesměřuje k dosažení absurdních či problematických důsledků svého jednání.²⁵

Primárním interpretačním pravidlem je ustanovení § 555 odst. 1 OZ, podle kterého se právní jednání posuzuje **podle svého obsahu**. Obsahem právního jednání jsou jednak práva a povinnosti a jednak složky právního jednání (podstatné, pravidelné a nahodilé).²⁶ Klade se důraz na skutečnou vůli jednající osoby, což se projevuje i v ustanovení § 555 odst. 2 OZ, které stanoví, že má-li být určitým právním jednáním zastřeno jiné právní jednání, posoudí se **podle jeho pravé povahy**.²⁷

Př. Strany sepíší smlouvu, kterou nadepíší „Darovací smlouva“, označí se v ní jako dárce a obdarovaný. Sjednájí v ní, že se dárce se zavazuje na obdarovaného převést vlastnické právo k mobilnímu telefonu a obdarovaný se za to zavazuje zaplatit 1 000 Kč. Právní jednání posoudíme podle jeho obsahu a pravé povahy, tedy jako kupní smlouvu.

²⁴ DVOŘÁK, 2016, op. cit., s. 165.

²⁵ RONOVSÁ, 2018, op. cit., s. 68–69. Obdobně ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura*. 2. vyd. Praha: Linde, 2013, s. 63.

²⁶ ZUKLÍNOVÁ, 2013, op. cit., s. 63.

²⁷ HURDÍK, 2014, op. cit., s. 176.

Významné interpretační pravidlo obsahuje ustanovení § 556 odst. 1 OZ, podle kterého, co je vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se **podle úmyslu jednajícího**, byl-li takový úmysl druhé straně znám, anebo musela-li o něm vědět. Nelze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala **osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen**. Z uvedeného je patrné, že se při interpretaci nejprve využívá **subjektivní metody**, jež je zaměřena na zjišťování úmyslu jednajícího. U jednostranných právních jednání je úmysl jednajícího relevantní, pokud byl druhé straně znám, nebo o něm musela vědět. V případě dvoustranných právních jednání je cílem interpretace zjištění společného úmyslu smluvních stran.²⁸ Na rozdíl od OZ 1964 má úmysl jednajícího (resp. společný úmysl stran) rozhodující význam pro určení obsahu právního jednání, i kdyby byl v rozporu s jazykovým vyjádřením.²⁹ **Selže-li subjektivní metoda, přistupujeme k metodě objektivní**, která je vyjádřena v ustanovení § 556 odst. 1 věta druhá OZ: „[n]elze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen.“ Měřítkem bude modelový adresát, a to podle povahy právního jednání buď člověk průměrného rozumu (§ 4 odst. 1 OZ) nebo průměrný profesionál (§ 5 odst. 1 OZ).³⁰

Při výkladu projevu vůle se podle § 556 odst. 2 OZ přihlédne k praxi zavedené mezi stranami v právním styku, k tomu, **co právnímu jednání předcházelo**, i k tomu, jak strany **následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají**.

V případě pochybností o významu určitého výrazu se vyloží v pochybnostech k tíži toho, kdo ho použil jako první (§ 557 OZ). Tento tzv. výklad *contra proferentem* je jedním z celé řady projevů principu poctivosti. Má subsidiární povahu a použije se až v případě, kdy se právní jednání nepovede vyložit podle § 556 OZ ani podle § 558 OZ.³¹

*Př. Ujednají-li si strany smluvní pokutu procentem, ale není-li zřejmé, zda z celé částky nebo pouze z té, s jejímž zaplacením je dlužník v prodlení, záleží volba první nebo druhé alternativy na tom, kdo toto pravidlo ve smlouvě formuloval.*³²

Zvláštní pravidla pro právní styk s podnikatelem zakotvuje ustanovení § 558 OZ, podle kterého se v právním styku s podnikatelem výrazu připouštějícímu různý výklad přisoudí **význam, jaký má v takovém styku pravidelně**. Není-li však druhá strana podnikatelem, musí ten, kdo se toho dovolává, prokázat, že druhé straně musel být takový význam znám. Občanský zákoník v citovaném ustanovení zakotvuje tzv. **typický výklad**. Zcela odhlížíme od reálných účastníků a jejich konkrétních poměrů.³³ Podle druhého odstavce citovaného ustanovení se **v právním styku podnikatelů** přihlíží k obchodním zvyklostem zachovávaným obecně, anebo v daném odvětví, ledaže to vyloučí ujednání stran nebo zákon. Není-li jiné ujednání, platí, že **obchodní zvyklost má přednost před ustanovením zákona**, jež nemá donucující účinky, jinak se může podnikatel zvyklostí dovolat, prokáže-li, že druhá strana určitou zvyklost musela znát a s postupem podle ní byla srozuměna.

Př. Strany ve smlouvě sjednaly pro případ nezaplacení faktury objednatelům „penále ve výši 11 % p. a.“. Jde o smluvní pokutu (§ 2048 OZ), úrok z prodlení (§ 1802 OZ), o inominátní

²⁸ RONOVSÁ, 2018, op. cit., s. 69.

²⁹ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2002, sp. zn. 33 Cdo 512/2000, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 1996, sp. zn. 3 Cdon 227/96.

³⁰ RONOVSÁ, 2018, op. cit., s. 69.

³¹ MELZER. In: MELZER, 2014, op. cit., s. 617.

³² LAVICKÝ, 2015, op. cit., 11.

³³ Presentace z přednášky doc. Kotáska.

utvrzení dluhu nebo snad o pokutu pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem (penále) dle § 2052 OZ? Penále je v OZ použito v jiném kontextu. To asi strany nechtěly.

Posoudíme právní jednání podle obsahu dle § 555 OZ. Klademe důraz na prioritu vůle stran. Použití zákonného pojmu v jiném významu je věcí účastníků. Při výkladu projevu vůle se přihlédne k praxi zavedené mezi stranami v právním styku, k tomu, co právnímu jednání předcházelo, i k tomu, jak strany následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají (autentická interpretace).

Selže-li subjektivní výklad, přistoupíme k objektivnímu. Nelze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen. Opět zohledňujeme praxi, minulost i následné postupy stran. Následuje použití typického výkladu. V právním styku s podnikatelem se výrazu připouštějícímu různý výklad přisoudí význam, jaký má v takovém styku pravidelně. Není-li však druhá strana podnikatelem, musí ten, kdo se toho dovolává, prokázat, že druhé straně musel být takový význam znám.

Nedaří-li se nám ani tak jednání interpretovat, použijeme výklad contra proferentem, který má subsidiární povahu.³⁴

Zvláštní výkladové pravidlo obsahuje § 1812 odst. 1 OZ, podle kterého, lze-li obsah smlouvy vyložit různým způsobem, použije se ve vztahu mezi podnikatelem a spotřebitelem **výklad pro spotřebitele nejpříznivější**. Za povšimnutí stojí, že zákonodárce zvolil superlativ, nikoliv např. komparativ (příznivější). Pozor: týká se pouze výkladu právních jednání, nikoliv předpisů!³⁵ Při interpretaci smluv sjednávaných se spotřebitelem se použijí pravidla pro zjištění vůle uvedená v § 556 OZ i pravidlo uvedené v § 558 odst. 1 OZ. Jestliže se na jejich základě podaří zjistit vůli stran, není důvod k použití ustanovení § 1812 odst. 1 OZ. Vyloučeno je použití výkladu *contra proferentem* (§ 557 OZ).³⁶

Podle § 1494 odst. 2 OZ je třeba závěť vyložit tak, aby bylo **co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele**. Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.

Př. Zůstavitel ve svém posledním pořizení uvedl: „Všechny své knížky odkazují Petrovi.“ Zůstavitel si však navykl jako „knížky“ označovat lahve s vínem, které měl ve svém sklepe a rád si je „četl“ (pil je). Petr proto nezdedil literární sbírku, ale lahve s vínem.

Otázky pro zopakování

- Jaká základní zásada soukromého práva se realizuje skrze právní jednání?
- Jak dělíme právní skutečnosti?
- Jaký je rozdíl mezi terminologií používanou OZ na rozdíl od OZ 1964?
- Kde najdeme v OZ definici právního jednání?
- Jak se právní jednání liší od reálného aktu a společenské služby?
- Jaké znáte teorie týkající se právního jednání?
- Podle jakých hledisek (kritérií) dělíme právní jednání?
- Jaké druhy výkladu upravuje občanský zákoník? V jakém pořadí je používáme?
- Jaká znáte výkladová pravidla?

³⁴ Prezentace z přednášky doc. Kotáska.

³⁵ Byť Ústavní soud v nálezu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. IV. ÚS 2989/16, dovodil, že „není ovšem žádný důvod postupovat jinak ani při pochybnostech o výkladu zákona.“

³⁶ HULMÁK. In: HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník: komentář. V, Závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054)*. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 418.

- Která speciální výkladová pravidla nalezneme pro interpretaci právního jednání ve vztahu podnikatel-spotřebitel a výklad právního jednání učiněného zůstavitelem?

Seznam zkratk

OZ, občanský zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OZ 1964 zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění k 31. 12. 2013

Použitá odborná literatura

1. DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné. Díl první., Obecná část.* 2. akt. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2016, 435 s. ISBN 978-80-7552-187-3.
2. HULMÁK, Milan. *Občanský zákoník: komentář. V, Závazkové právo: obecná část (§ 1721-2054).* Praha: C.H. Beck, 2014, 1317 s. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-535-0.
3. LAVICKÝ Petr a Petra POLÍŠENSKÁ. *Právní jednání.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, 475 s. Judikatura k rekodifikaci. ISBN 978-80-7478-821-5.
4. MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek III, § 419–654 a související společná a přechodná ustanovení.* Praha: Leges, 2014, 1234 s. ISBN 978-80-7502-003-1.
5. PLECITÝ, Vladimír, Josef SALAČ a Jan BAJURA. *Úvod do studia občanského práva.* Praha: Wolters Kluwer, 2018, 405 s. ISBN 978-80-7552-703-5.
6. RONOVSÁ, Kateřina, Eva DOBROVOLNÁ a Petr LAVICKÝ. *Úvod do soukromého práva: obecná část.* 2. vydání. Brno: Česká společnost pro civilní právo procesní, 2018, 87 s. ISBN 978-80-88248-02-6.
7. TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva.* Praha: C.H. Beck, 2014, 372 s. ISBN 978-80-7400-483-4.
8. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Právní jednání podle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.: komentář, srovnání se zahraničím a vybraná platná judikatura.* 2. vyd. Praha: Linde, 2013, 189 s. ISBN 978-80-7201-918-2.

Judikatura

9. Nález Ústavního soudu ze dne 2. 7. 2011, sp. zn. II. ÚS 231/10.
10. Nález Ústavního soudu ze dne 22. 11. 2016, sp. zn. IV. ÚS 2989/16.
11. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 1996, sp. zn. 3 Cdon 227/96.
12. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2002, sp. zn. 33 Cdo 512/2000
13. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2004, sp. zn. 30 Cdo 531/2003.
14. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2005, sp. zn. 26 Cdo 864/2004.
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 2009, sp. zn. 28 Cdo 3090/2009.

Ostatní

16. Prezentace z přednášky doc. Kotáska konané dne 10. 10. 2019. Dostupné z: [https://is.muni.cz/auth/el/law/podzim2019/MP311Z/um/Kotasek - Právní jednání a jeho interpretace.pdf](https://is.muni.cz/auth/el/law/podzim2019/MP311Z/um/Kotasek_-_Pravni_jednani_a_jeho_interpretace.pdf)